

Daudzveidīgu mežmalu atjaunošana, veidošana un nozīme

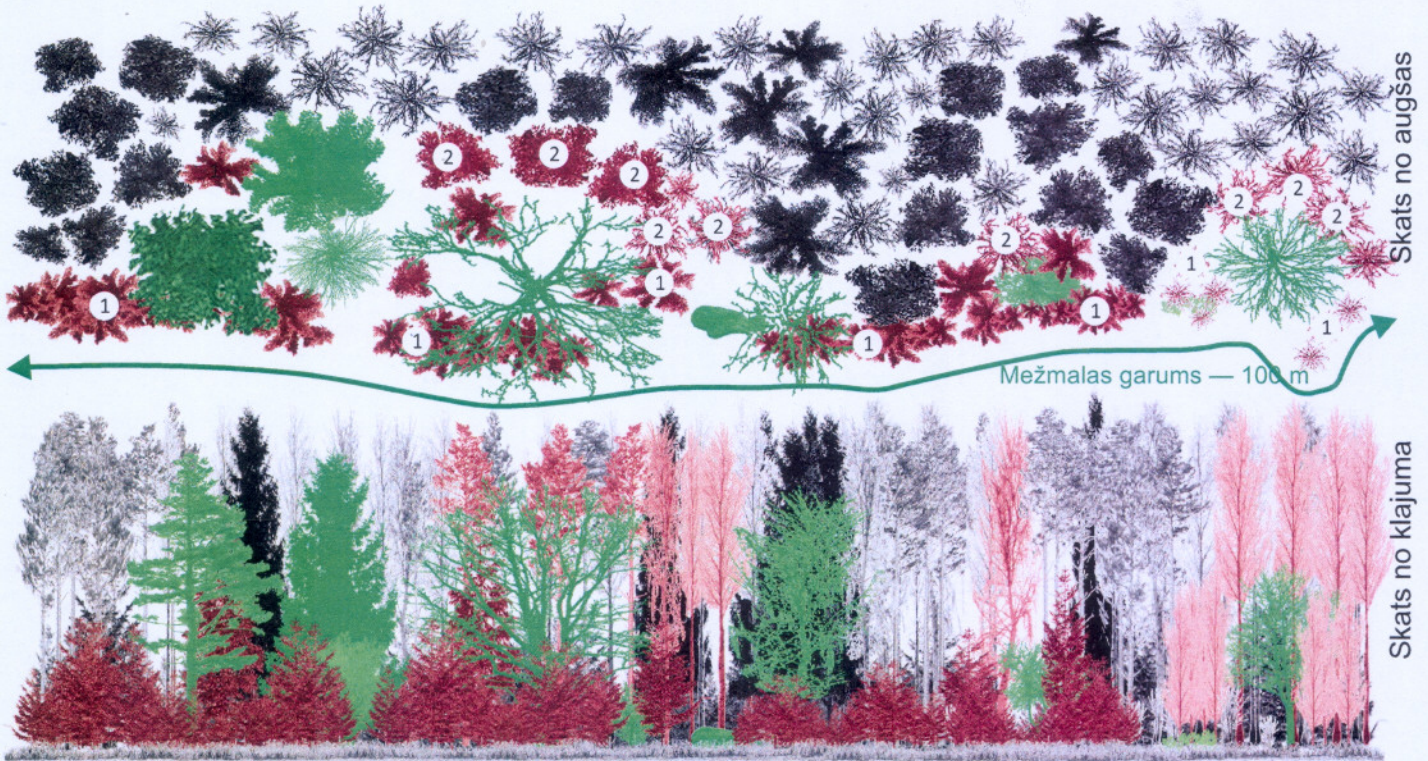
Pirms atjaunošanas: nozīmīgu mežmalas elementu atpazīšana un nevēlamo koku un krūmu noteikšana

Attēlos zaļi iekrāsotie objekti ir īpaši saudzējami mežmalu elementi.

Attēlos sarkani iekrāsotie objekti ir nevēlami koki un krūmi, kas apdraud nozīmīgus mežmalu elementus un ir jāizcērt.

1 Nevēlamie koki un krūmi, kas nepārsniedz saudzējamo koku augstumu.
No šiem pirmā apakšgrupa (a.gr.) ir sīki pameža krūķji, pīlādži vai citi kokaugi, kuru garums nekad būtiski nepaliekas. Otrā a.gr. ir paaugas eglītes, jauni laukmalas bērziņi, apsītes, retumis jaunas garūkas, līdz pārsniegs veco mežmalu koku garumu. Pirmās a.gr. kociņi apēno veco koku stumbrus un zemsēdži, pasliktinot dzīves apstākļus gaismas prasīgām sugām. Otrās a.gr. kociņi arī apēno veco koku stumbrus, kā arī apdraud pašu koku dzīvotspēju, jo ieaug to vainagos vai arī tos pāraug, apēnojot veco koku sāņzarus, reizēm — pat galotnes. Pirmās a.gr. kociņi būtu novācamī vismaz veco koku vainagu projekcijā un vēl kādus 5 m ap tiem, saglabājot atsevišķus eksemplārus, kas nākotnē varētu izveidoties par mežmalām raksturīgiem kupliem kokiem vai krūmiem. Tādā pašā rādusā būtu jānovāc visi otrās a.gr. koki, jo tie visi apdraud vecos mežmalu kokus.

2 Nevēlamie koki un krūmi, kas sasniedz vai pārsniedz saudzējamo koku augstumu.
Līdzīgi kā pirmās grupas koki šie apēno veco koku stumbrus un zemsēdži, taču atšķirībā no tās šie koki jau pašlaik apdraud arī veco koku dzīvotspēju, jo apēno to vainagu. Lai saglabātu vecos kokus, šīs grupas koki būtu jāizcērt vismaz 5 m joslā ap veco koku vainagu projekciju. Ja nākamajos gados veco koku sāņzari nesalapo kuplāk kā līdz šim, tad no apkārtējiem kokiem būtu atbrīvojama vēl platāka josta. Uzmanīgi jāseko, lai izcirstu tikai acimredzami jaunākus kokus, piemēram, jauna, gara egle pie ozola vainaga parasti ir nevēlama. Tāda paša garuma egle var būt arī veca ozola vienaudze, kas tam nekaitē, jo tie aug kopā jau vairākas desmitgadēs. Vecos kokus no jaunajiem parasti var atšķirt pēc rupjāka zarojuma un noapaļotākas galotnes. Jābūt arī uzmanīgiem, lai koku izretināšana nepārsniegtu oficiālos mežsaimniecības ierobežojumus, kas regulē mežaudzes biežību.

Laukmalas priede
Plašais vainags un garie, resnie zari norāda, ka senāk tā augusi klajākos apstākļos.

Kupla egle
Zarojums ir plašs un gandrīz līdz pašai zemei, apakšējie zari gaismas trūkuma dēļ sāk nokalst, tie zāļojuši klajākos un gaišākos apstākļos.

Vecs lazdu puduris
Daudz stumbru lielā pudurī, daži pārsniedz cilvēka rokas resnumu. Šāda lazda var būt ilgi augusi kopā ar vecu priedi, egli vai ozolu, tiem nekaitējot. Lazdas ir zemas, tādēļ neieaug lielāku koku vainagā, un arī koku stumbru lejas daļu atsevišķs lazdu puduris noēno relatīvi mazāk nekā daudz izklaidus augošu pameža krūmu kopums.

Vecs zemzaru ozols (arī liepa, vīksna, goba, kļava, osis u.c.)
Daudz plašāks vainags nekā meža kokiem norāda, ka senāk koks audzis klajākā vietā. Bieži vien zaļo tikai vainaga augšējā daļa, bet atmirušo sāņzaru gali kā rādītājpirksti norāda uz nomācošajiem jaunākajiem blakus kokiem. Vecais koks nereti ir zemāks par apkār-tējiem kokiem, atrodoties ēnainā vainagu klāja bedrē.

Kupla vilkābele (arī pīlādzis, pabērzs, irbene, paeģilis jeb kadīķis)
Kupls, dažkārt arī daudzstumbrains koks vai krūms. Parasti ir audzis klajos apstākļos. To pašu sugu krūmi un koki aug arī meža pamežā, bet tur tiem ēnaino apstākļu dēļ ir ļoti skraja lapotne un zarojums, tur to ir daudz, bet tie nīkuļo.

Vecs laukmalas bērzs
Laukmalās ilgi auguši bērziem ir par meža bērziem daudz rautāks, bieži vien liks stumbrs, lielāki zari un kopumā kuplāks, klajuma virzienā vērstis zarojums.

Akmeņu kaudze
Akmeņu krāvumi iezīmē agrākās tīrumu malas, senāk tie parasti bija nokrauti pašā laukmalā, diezgan gaisos apstākļos. Mūsdienās lauku malas lielākoties ir iztaisnotas, vairākus metrus pārvirzoties klajuma virzienā, un akmeņus aizsedz blīvs pamežs.

Ābele (arī pīlādzis, pabērzs, bumbiere, blīgzna, ieva)
Savvajā ābeles visbiežāk sastopamas tieši mežmalās. Arī parējie pieminētie koki ir bieži saulainu seno mežmalu iemītnieki, kas atpazīstami pēc kuplākiem vainagiem. Mūsdienās ieaugot jaunākos kokos, tie zaļo vairs tikai galotnē.

Rozes (dažādas)
Citu kokaugu nomāktas, tās bieži ir grūti ieraugāmas.

Jauns un kupls ozols (arī liepa, vīksna, goba, kļava, osis u.c.)
Šādi koki ir sākuši augt, pirms mežmala pārkrūmojās. Ja tiem rada labākus augšanas apstākļus, tie nodrošinās pēctecību vecajiem kokiem.

Daudzveidīgu mežmalu atjaunošana, veidošana un nozīme

Pēc atjaunošanas: mežmala un tās nozīme dabas daudzveidībā

Attēlos zaļi iekrāsotie objekti ir īpaši saudzējami mežmalu elementi.

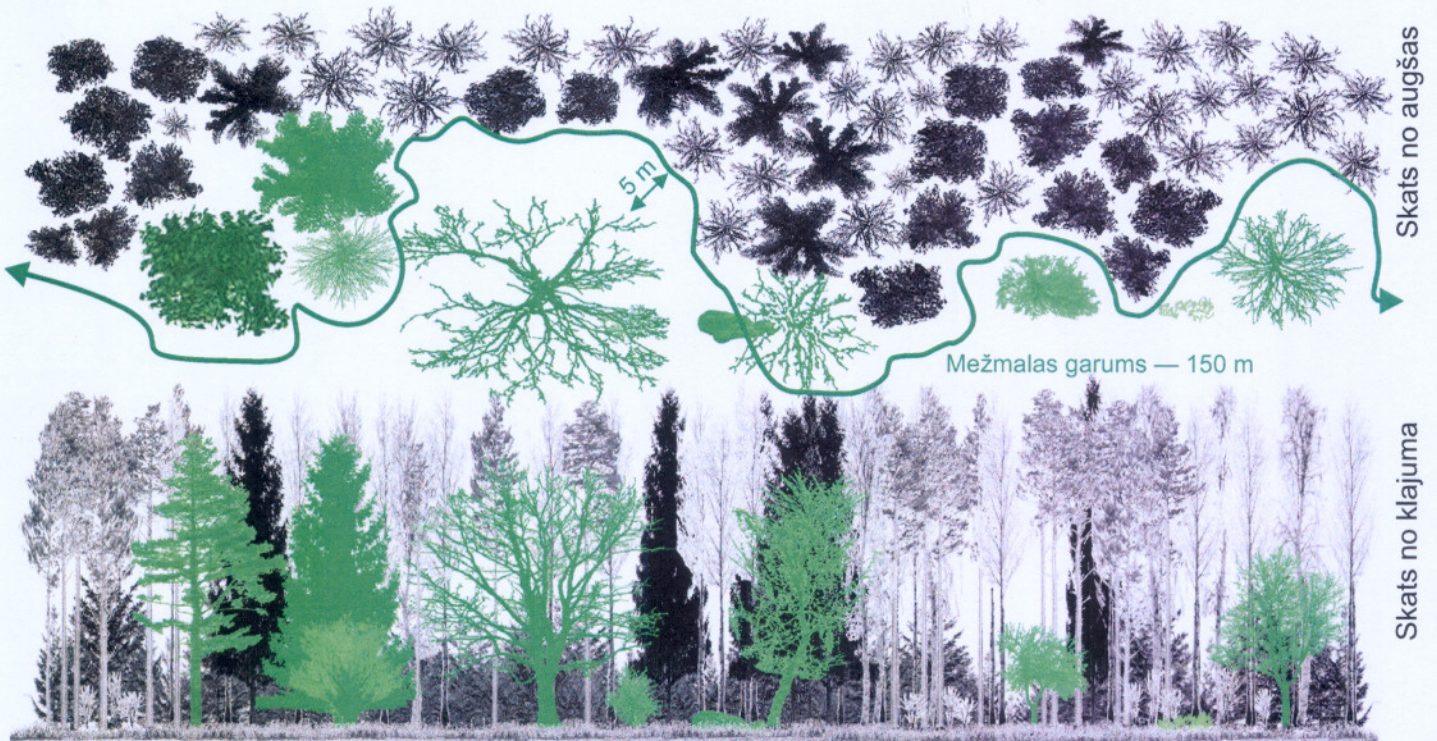
Attēlos sarkani iekrāsotie objekti ir nevēlami koki un krūmi, kas apdraud nozīmīgus mežmalu elementus un ir jāizcērt.

Mežmalas nozīme bioloģiskās daudzveidības uzturēšanā kopumā. Mežmala ir pārejas josla starp atklātu platību un mežu. Tajā ir gan klaju vietu, gan meža sugas un arī tieši mežmalām raksturīgas sugas. Tādēļ tā ainavā izceļas ar lielāku sugu skaitu. Tomēr šādas īpašības mežmalām pilnā mērā piemīt tikai tad, ja pastāv pietiekami plata josla, kurā lauka virzienā augstie meža koki pakāpeniski nomainās ar zemākiem, retāk izvietotiem un kuplākiem kokiem. Šajā joslā ir daudz ieliekumu, kur lauks «ieiet mežā» un otrādi, lauka — meža saskares līnija ir ļoti līkumota un daudz garāka. Šajā shēmā ilustrētajā piemērā redzams — ja aizaugušās mežmalas garums būtu 100 m, tad atjaunotai mežmalai, kas tuvināta seno laiku veidolam, tas ir apmēram 150 m — par trešdaļu garāks.

Kā rīkoties, ja mežmalā nav senu mežmalu elementu? Tādā gadījumā no esošajiem kokiem un krūmiem jāizvēlas atsevišķi eksemplāri, kuriem veicināmi labāki augšanas apstākļi, lai tie nākotnē augtu kuplāki. Gan koku sugu izvēlē, gan kopšanas veida ziņā par pamatu var ņemt šo pašu shēmu, jo tā rāda, kādiem šiem kokiem vajadzētu veidoties un kādos apstākļos tas notiek. Ja mežmalu pastāvīgi nogana, atbilstoši apstākļi ļoti lēnām, pakāpeniski veidojas paši no sevis, taču parasti ļoti netiek galā ar lielākiem nevēlamajiem kokiem. Šo koku nociršana procesu ievērojami paātrina.

Laukmalas priede
Saulēi atsegtus vecu un resnu priežu stumbrus apdzīvo gaismu un siltumu mīlošas vaboles. Virs lauka izstieptos, garos zarus kā novērošanas laktu izmanto peļu klijāni u.c. putni.

Kupla egle
Kuplais, biežais zarojums visā koka garumā ir putnu īpaši iecienīta ligzdu būvēšanas vieta.

Vecs lazdu puduris
Jo kuplāka un lapojošāka lazda, jo tai vairāk riekstu, kas nozīmīgi ļoti daudz un dažādu dzīvnieku barībā. Vecu lazdu stumbri ir arī īpaši dzīvotne tieši lazdām raksturīgām koksnes sēnēm.

Vecs zemzaru ozols (arī liepa, vīksna, goba, kļava, osis u.c.)
Veci platlapju koki ir ļoti ietilpīga pasaule — uz viena koka stumbra vien var atrast vairāk nekā desmit ķērpju sugu, ar veciem vai nokaltušiem ozoliem ir saistīti vairāki simti vaboļu sugu utt. Svarīgi, ka pieejami saules apgaismoti un aizvējā esoši koku stumbri. Viena ozola zīļu raža gadā var sasniegt 200 kg, ja tam ir kupls, zajojš vainags.

Kupla vilkābele (arī pīlādzis, pabērzs, irbene, paeģlis jeb kadiķis)
Kuplie un zarotie krūmi ir iecienīta putnu ligzdu būvēšanas vieta. Ziedu laikā šie koki būtiski vairo nektāra resursus, kas nozīmīgs kukaiņu daudzveidībai, bet rudenī daudziem dzīvniekiem ir nozīmīga to augļu raža.

Vecs laukmalas bērzs
Stīps stumbrs ir raksturīga dzīvesvieta vairākām sūnu sugām. Virs lauka izstieptos, garos zarus kā novērošanas laktu izmanto peļu klijāni u.c. putni.

Akmeņu kaudze
Saulaini akmeņu krāvumi ir nozīmīgi ķirzakām, kam kā aukstasiņu dzīvniekiem blakus paslēptuvei jābūt arī iespējai sildīties saulē. Starp akmeņiem ligzdas ierīko kames un dažādi sīki zīdītājdzīvnieki, bet paši akmeņi ir dzīvotne ķērpjiem.

Ābele (arī pīlādzis, pabērzs, bumbiere, blīgzna, ieva)
Ziedu laikā šie koki būtiski vairo nektāra resursus, kas nozīmīgi kukaiņu daudzveidībai. Vasaras nogalē un rudenī putnu daudzveidību vairo pīlādžu, ievu un pabērzu ogas, āboli piesaista arī lielākus zīdītājdzīvniekus.

Rozes (dažādas)
Rožu ziedi veicina kukaiņu bagātību, augļi ir nozīmīga barība putniem un sīkiem zvēriem.

Jauns un kupls ozols (arī liepa, vīksna, goba, kļava, osis u.c.)
Šie jaunie koki nākotnē nodrošinās pēctecību visiem tiem labumiem, ko pašlaik dod to pašu sugu pieaugušie un vecie koki.